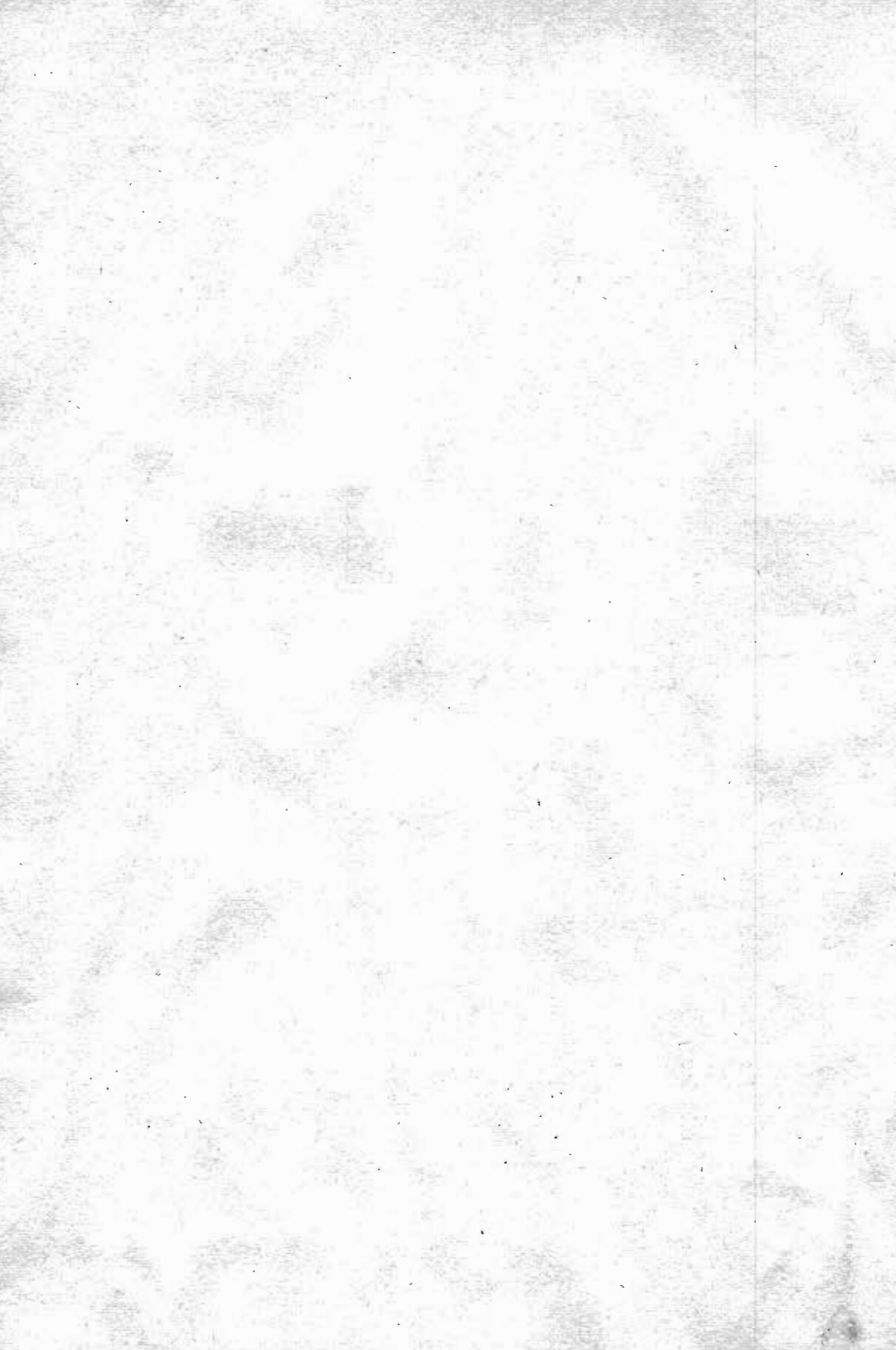

III. DERLEMELER

Dış ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de yağ tüketim açığını, bitkisel yağ üretimi ile karşılamak zorunluğu vardır. Bir çok ülkeye, özellikle Avrupa ülkelerine oranla Türkiye'de çeşitli yağlı tohumlu bitkileri üretmek olanağı mevcuttur. İklim ve toprak koşulları uygundur. Üretilen yağlı tohumlu bitkilerin çoğu bir yıllıktır. Buna karşın, yağlı tohum üretimimiz beklenen düzeye çıkmamıştır (İlisulu, 1973).

Ayçiçeği, bitkisel yemeklik yağların en önemli ham maddesidir. Özellikle son yıllarda ülkemizde bitkisel yağ gereksinimi yerli üretimle karşılayabilmemiz olanak dışıdır. Toplam bitkisel yağ talebi 1973'de 476.500 ton, 1974'de 488.500 ton olarak saptanmış, bu talebi karşılayacak bitkisel yağ arzı 1973'de 353.000 ton, 1974'de 426.500 tondur. Aynı yıllardaki bitkisel yağ açığımız ise 1973'de 123.000 ton, 1974'de 62.000 tondur. Bu açığı kapatmak için Türkiye 1971'de 20.100 ton, 1972'de 26.400 ton, 1973'de 19.000 ton, 1974'de 25.000 ton bitkisel yemeklik yağ ithal durumunda kalmıştır (Çuhadar, 1977).

2. Dünya'da ve Türkiye'de Beslenmede Bitkisel Yağın Yeri ve Önemi

Dünya'da ve Türkiye'de nüfus hızla artmaktadır. Bu artışın oluşturduğu sorunların en önemlisi beslenme sorunudur. Bu sorunu ortaya çıkaran nedenlerin başında üretim yetersizliği gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde genellikle üretimde modern tekniğin ve yeterince girdilerin kullanılması ve verimi yüksek tohumlar veya damızlıklar kullanılarak birim başına yüksek üretim sağlanarak talep karşılanabilmektedir.

İnsan beslenmesinde önemli besin maddeleri başta protein olmak üzere yağ ve karbonhidratlardır. FAO tarafından yapılan bir çalışmada Akdeniz ülkelerine ait 1950- 1961 yıllarını kapsayan yağ tüketimi ve buna dayanarak 1970 yılı talep projeksiyonu saptanmıştır. 1970 yılında Türkiye'nin asgari - azami 395.000 ilâ 426.000 ton yağ tüketeceği ve talebin gelir elastikiyet yüzdesinin 0.7 olduğu belirtilmiştir (Akdoğan, 1974).

Yağlar, en konsantre kalori kaynağı olarak başta geldiği gibi, önemli vücut organlarında bol miktarda bulunmaları da dikkati çekmektedir (Çolakoğlu, 1969).

Yağlar da, proteinler, karbonhidratlar, vitaminler ve mineral maddeler gibi hücre yapısı ve biyolojik gereksinimler için diyetle bulunması zorunlu besin maddelerindedir. Yağlar kapsadıkları yağ asitlerinin doymuş ve doymamış olmalarına bağlı olarak katı veya sıvı halde olmak üzere iki fiziksel özellik gösterirler (Şenel, 1969).

Beslenme fizyolojisi yönünden yağların insan vücudundaki görevleri, kalorik ve kalorik olmayan fonksiyonlar şeklinde iki grupta toplanabilir. Bilindiği gibi karbonhidrat ve proteinlerden gram başına 4.1 kalori sağlanırken bu değer yağlarda 9.3 kaloriye yükselir ve bu değer yüksekliği yağları oluşturan yağ asitlerinin yüksek yapılı karbon iskeletlerinden oluşmalarına karşın, yapılarında çok az oranda oksijen içermelerinden ileri gelir. Diğer bir deyimle yağlar bol miktarda

oksitlenmeye hazır karbon atomlarından oluşmuşlardır. Diğer yandan karbonhidrat ve proteinler higroskopik karakterleri nedeniyle su içerdikleri halde, yağlar hidrofob maddeler olduklarından daha konsantre halde bulunurlar. Bu nedenle diğer besin unsurlarına oranla 2.3 katı bir kaloriye sahip olan yağların kalorik fonksiyonları bu unsurların içerdikleri su oranında artış gösterir. Ayrıca, yağların yüksek kalori kaynağı olmaları yanında vücutta sıcaklık kaybını önleyici özellik göstermeleri, indirekt bir kalorik fonksiyonları olarak düşünülebilir.

Yağların bugüne değin saptanmış kalorik olmayan fonksiyonlarına, yağda eriyen vitaminler yönünden kaynak olmaları, vücudun sıvı yağlardaki esas yağ asitlerine mutlak bir gereksinim duyması, protein gereksinimini frenlemeleri, canlılarda büyüme hızını artırmaları ve B grubu vitaminlerine vücudun duyduğu gereksinimi azaltmaları şeklinde özetlemek olasıdır (Kayahan, 1978).

Yağ, ikamesi oldukça fazla olan bir besin maddesidir. Milletlerin gelenek ve göreneklerine bağlı olmakla birlikte eğitim vb. yolları bazı yağların tüketimini teşvik ve bazılarının ise kısıtlanması veya azaltılması olasıdır. Rakamların doğruluk oranı düşüktü-olsa birey başına yağ tüketiminin Türkiye'de gelişmiş ülkelere oranla az olduğu söylenebilir.

Dünya nüfusunun artışına ek olarak birey başına düşen gıda gereksinimi yalnız gıda olarak değil, aynı zamanda genellikle kaliteli ve dengeli bir beslenme sağlanması içinde artmış olacaktır. Bu arada fiyat değişimleri, üretim ve beslenme politikası ve diyet kalitesinin düzeltilmesi nedenleri de gıda projeksiyonlarını etkilemektedir.

FAO tarafından yapılan 1962-1982 yılı nüfus projeksiyonlarında gelişmekte olan ülkelerde nüfusun % 60 ve gelişmemiş ülkelerde ise % 25 arasında artacağı saptanmıştır. Dünya gıda talebinin % 70'inin nüfus artışından ve % 40'unun ise birey başına yüksek gelirden ileri geleceği belirtilmiştir (Akdoğan, 1974).

Son yıllarda baş gösteren bitkisel yağ açığı gerek ülkemizde ve gerekse dünyada önemli bir sorun olmağa başlamıştır. 1974 yılında ülkemizde yaklaşık 50.000 ton bitkisel yağ açığı ile karşı karşıya gelinmiştir. Bitkisel yağ tüketimimiz her geçen yıl 10.000 ton dolayında artış göstermektedir. Bizdeki sıkıntının nedeni, biraz yapay olduğu kadar daha çok da konuya öteden beri duyulan ilgisizlik ile ileriye dönük köklü bir plan ve programdan yoksun olmaktan ileri gelmektedir (Emiroğlu, 1974).

Üretilen yağ düzeyi, tüketimi tam olarak karşılamadığı, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerin artan nüfus ve yaşam düzeyine paralel olarak, tüketim oranında yağ üretilemediğinden ülkelerin bir çoğu yağ tüketim açığını karşılama çabasına düşmektedir.

Artan nüfusu gereğince beslemek ve sanayiinin gereksinimini karşılamak üzere, daha fazla yağlı tohum ve yağ üretim zorunluluğu her yıl bir kat daha hissedil-

mektedir. Bu zorunluluk karşısında her ülke üretimi artırmak çabasına girişmiş, üretim plân ve projeleri uygulamaktadır. Üretimleri artırılmak istenen, özellikle yıllık yağlı tohumlu bitkiler arasında ayçiçeği önemli bir yer işgal eder (İlisulu, 1974).

Birey başına gelir arttıkça kalori sağlanmasında yağların oranı yükselmektedir. 100 dolar veya daha az ülkelerde % 15'i, 600 doları geçen ülkelerde ise % 30-40'ı yağlardan ileri gelmektedir (Akdoğan, 1974).

Yapılan araştırmalara göre halen ülkemizde tüketilen yağların % 36.7'sini margarin, % 23.7'sini rafine bitkisel yağ (ayçiçeği ve pamuk yağı), % 18.9'unu zeytinyağı, % 20'sini de başta tereyağ olmak üzere diğer hayvansal yağlar oluşturlar (Sipahioğlu, 1974).

3. Ülkemizde Ayçiçeğine Uygulanan Destekleme Politikası

Dünya ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de bitkisel yağlara karşı talep son yıllarda hızla artmaktadır. Gerçi bizdeki artışla, ülke nüfusunun her yıl yaklaşık 1 milyon kişi çoğalmasının büyük etkisi olduğu bir gerçektir. Ne var ki, bir taraftan bitkisel yağların hayvansal yağlara oranla sağlığa daha az zararsız olması, diğer yönden halkın refah düzeyinin düzelmesi bitkisel yağ talebinin hızla artmasına neden olmaktadır.

Ayçiçeğini, ülkemiz için yalnız gıda maddesi olarak değil, ayrıca tarıma yararlı bir "münavebe ürünü" olarak da görmek gerekir. Çünkü genellikle Trakya ve Marmara havzasında yetişen ayçiçeği, bu bölgelerde şeker pancarı ile çeltiğin, hatta buğdayın dahi en iyi bir münavebe ürünüdür.

Bu nedenle ülkemizde hem hızla gelişen yağ talebini karşılamak, hem de tarım alanlarını daha akılcı bir biçimde kullanmak yönünden, ayçiçeği üretimi, ülkenin belirli bölgeleri için, mükemmel bir tarım ürünü olma durumundadır.

Bir çok tarım ürünleri gibi, ayçiçeğine de 1968 üretim yılından itibaren "taban fiyatı" uygulanmasına geçilmiştir. Fakat bu fiyatın, ya gereksiz yüksek, ya da bazı yıllar üretimi teşvik etmeyecek düzeyde düşük olması, üreticiyi modern yöntemlere itmekten alıkoymuştur. Bu yönden, ayçiçeği üretiminde uygulanan destekleme fiyat politikasının başarılı bir fonksiyonu olduğu söylenemez (Cillov, 1974).

1974 yılında ise, hatalı fiyat uygulaması devam ettiği ve üstelik ayçiçeği taban fiyatı ekim döneminin sonunda ilân edildiği için, üretim düşüşünü sürdürmüştür. 1974 yılı ayçiçeği tohumu fiyatının ne olması gerektiğini saptamak için yapılan iki ayrı çalışma, aynı yıl verilen resmi fiatın çok düşük olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmalardan ilkinde göre ayçiçeği üretiminin diğer ürünlere kârlı olabilmesi için, fiyatının 4.60 TL/kg. olarak gerçekleşmesi gerekirdi. Unilever-İş tarafından yapılan ikinci araştırmada ise, Trakya bölgesinde bir dekadardan elde edilen buğ-

day ve ayçiçeğinin maliyeti ve gelirleri gözönünde tutularak, ayçiçeği tohumu fiyatının en az 4.50 TL/kg. olması gerektiği ileri sürülmüştür. Buna karşılık 1974 yılında tohum fiyatı 3.75 TL/kg. olarak ilân edilmiştir (D.P. Teşkilâtı, 1977).

1975 yılında çiftçi bir yıl önceki piyasa fiyatından etkilenecek üretimi biraz artırmıştır. Ancak hasattan bir süre önce, Ağustos başında taban fiyatı, yine beklenenden aşağı düzeyde, 5.50 TL/kg. olarak ilân edilmiştir. Böylece aynı yıl çiftçi, 1 dekar buğday tarlası için 426 TL. masraf yaparak 324 TL. net gelir elde ederken, bu taban fiyatı ile, aynı büyüklükteki ayçiçeği tarlasına 503.47 TL. masraf yaptıktan sonra, yalnızca 46.53 TL. gelir elde edebilmiştir.

1975-1976 sezonunda halkı yağsız bırakmamak ana amacını güden fakat bilinçsiz ve bilgisiz bir şekilde uygulanan genel yağ politikası sonucu gümrük kapıları açılmış, elinde ithal belgesi bulunan, talep sahibine iş ve mesleği ne olursa olsun, dilediği kadar ham yağ ve margarin ithal izni verilmiştir. Bu arada tohum ithaline pek az yer verilmiştir. Daha ekonomik ve daha az döviz kaybına neden olabilecek tohum varlığı ve ithal olanakları araştırılmadan bol yağ ithal edilmesi, üreticinin malının taban fiyatlarının altında satılmasına, kooperatiflerin elinde büyük oranda tohum kalmasına, hatta kooperatif depolarının yetersizliği nedeniyle buğday depolarının kullanılmasına bu da sonuçta buğday depolanmasında sorunlara neden olmuştur (D.P. Teşkilâtı, 1977).

1979 yılında, 16.00 TL/kg. olan resmi ayçiçeği taban fiyatı serbest piyasada yükselen buğday önünde ayçiçeğini üretici için çekici kılmamıştır. Buğday tarımı ayçiçeğine oranla kolay, girdileri düşük, yetiştirdiği çevre koşulları az riskli ve sonuç olarak birim alandan üreticiye daha yüksek net gelir sağlayan bir üretim koludur.

Bir dekar alandan ayçiçeği ve buğday ürünü olarak sağlanan net kâr (1979 sonu için) çizelge 1'de görüldüğü gibidir.

Çizelge 1- Ayçiçeği ve Rus Buğdayının Kârlılık Yönünden Karşılaştırılması (Demirtola, 1980a).

	Ortalama Ürün(kg/Da)	Ortalama Fiyat (TL/kg)	Gayri safi Gelir (TL/kg)	Maliyet TL/da	Net Gelir TL/da
Ayçiçeği	125	16	2000	1250	750
Rus Buğdayı	300	6	1800	1000	800

1979'da ayçiçeği üretiminin 250.000 ton kadarı Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifler Birliği tarafından alınmış olduğundan bu miktar 16 TL/kg taban fiyatı üzerinden işlem görmüştür. Buğdayın çok az bir kısmı Toprak

Mahsulleri Ofisine satıldığından resmi fiyat olan 5 TL/kg dolayında değer bulmuş, geriye kalan büyük miktar buğday serbest piyasada 6 TL/kg ve daha yüksek olarak satılmıştır. Bu nedenle fiyatlar ayçiçeği için 16 TL/kg, buğday için ise ortalama 6 TL/kg olarak alınmıştır (Demirtola, 1980a).

3.1. Ayçiçeğinde Destekleme Politikası Yönünden Alınması Öngörülen Önlemler

a. Ayçiçeği taban fiyatı üreticiye yerine ekilebilecek "ikame bitkisinden" elde edilecek gelirin üzerinde gelir getirecek şekilde saptanması zorunludur.

b. İthal zorunluğu olduğunda, 1975 yılındaki gibi aşırı oranda değil üretici ve sanayiciyi güç durumlara sokarak, üretimi düşürücü etkisi olmayacak düzeyde, yağ ve yağlı tohumla çalışan işletme ve kuruluşlar kanalıyla yapılmalıdır.

c. Hükümetce taban ve tavan fiyatlarının saptanmasındaki amaç, serbest rekabetin aksayan yönlerini düzeltmeye, üretici, sanayici ve tüketicinin hak ve çıkarlarını korumaya yönelik olmalıdır.

d. Kuruluşundan günümüze kadar başta sermaye, kredi ve enerji sorunları olmak üzere her yönden büyük güçlükler içinde bulunan ayçiçeği yağ sanayicilerine uzun vadeli, düşük faizle yeterli kredilerin verilmesi ile, yağ fiyatlarının ayçiçeği ürünü alındığında taban fiyatını müteakiben hemen ve gerçek maliyet unsurları gözönüne alınarak, sanayicinin de normal hakkı korunarak saptanmasında büyük yararlar vardır (D.P.T. 1977).

e. Ülkemiz yağlı tohum ve yağ üretiminde en önemli yeri tutan ayçiçeğinin tohumluk ve taban fiyatının geç ilân edilmesinin, üretimin % 25-35 arasında az olmasına neden olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle taban fiyatının erken açıklanması zorunludur (İlisulu, 1974).

f. Destekleme alımları kararnamelelerinde fiyat saptanmasında yağ oranı göz önünde bulundurulmalıdır. Ayçiçeği tohumlarında yağ oranı ortalama % 45'i bulmaktadır. Presyon fabrikaların yağ randımanı dahi % 40'ın aşağısına düşmektedir. Bu yüksek randıman, destekleme alım fiyatı saptanmasında gözönüne alınmalıdır (Türkiye Ziraat Oda. Bir. 1974).

4. Ülkemizde Bitkisel Yağ Üretiminde Ayçiçek Yağı Üretiminin Yeri.

Ülkemizde bitkisel yağlar özellikle zeytin, çığit ve ayçiçeği tohumundan elde edilir. Zeytin yağı ve pamuk yağı üretimleri zeytin ve pamuk üretimi ile sınırlıdır. Ayçiçeğinde ise durum bu şekilde olmadığından, üretim ekim alanı ve verime bağlı olarak artırılabilir (D.P. Teşkilâtı, 1977).

1971-1978 yılları arasında ülkemizde yağlı tohumların ekiliş, üretim ve verim durumları çizelge 2'de gösterilmiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1979).

1975-1980 yılları arasında Türkiye'de bitkisel yağ üretim ve tüketim tahminleri çizelge 3'de verilmiştir (Sipahioğlu, 1974).

Cizelge 2- Yağlı Tohumlar Ekiliş, Üretim ve Verimi (D. Est. Enst. 1979;

Ürün	A. Ekiliş	B. Üretim (Ton)		C. Verim (kg/hektar)					
		(Hektar)	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Toplam	B	1209169	1371710	1251891	1354966	1197251	1142742	1309381	1201472
Aspir	B	1280	1980	2050	1900	2100	2200	1800	775
	B	910	1350	1350	1200	1350	1600	1250	750
	C	711	682	659	632	643	727	694	968
Ayçiçeği	A	396000	495000	481000	425000	418000	445000	374000	415000
	B	465000	56000	560000	420000	488000	550000	455000	485000
	C	1174	1131	1164	988	1167	1236	1220	1169
Haşhaş	A	13374	6383	—	—	8570	22077	72072	56647
	B	13976	5847	—	—	6491	16000	41087	31862
	C	1045	916	—	—	757	725	570	629
Kendir Tohumu	A.	8500	8200	7760	8000	7000	8000	72000	8000
	B.	2600	3150	3400	3000	2800	2000	1500	2000
	C.	306	384	438	375	400	250	208	250
Keten tohumu	A.	10500	11000	11000	14000	13000	11000	9250	4850
	B.	7000	6000	5690	7500	7700	6900	6000	2900
	C.	667	545	517	536	592	627	649	598
Çiğit	A	688425	760147	677261	837896	670000	581165	766809	653000
	B	834200	869686	820523	937419	768000	759723	919800	760000
	C	1213	1144	1212	1136	1146	1307	1184	1154
Kolza	A	2500	1500	750	700	381	4100	9350	9000
	B	3100	1400	900	900	464	5900	13800	12500
	C	1240	933	1200	1286	1218	1439	1476	1389
Soya	A	7000	6000	5070	3500	6200	6400	5400	3200
	B	11000	128000	7400	8500	6750	8500	5500	3400
	C	1571	2133	1460	2429	1089	1328	1022	1115
Susam	A	64000	63000	48000	46000	54000	428000	31800	35000
	B	43000	33000	26000	299000	33000	25000	33500	23600
	C	672	524	542	630	611	584	740	674
Yerfıstığı	A	17600	18500	19000	18000	18000	20000	21700	22000
	B	45000	42000	44000	44000	40000	54750	50000	52000
	C	2557	2270	2316	2444	2222	2738	2304	2366

Çizelge 3- Türkiye'de Bitkisel Yağ Üretim ve Tüketim Tahminleri (Sipahioğlu, 1974)

Yıllar	TÜKETİM (Ton)					ÜRETİM (Ton)				
	Maragarin	Rafine Yağı	Zeytin Yağı	Sanayici ihtiyacı	Toplam	Pamukyağı (x)	Ayçiçek Yağı (xx)	Zeytin Yağı (x)	Toplam	Yağ Açığı (Ton)
1975	183.000	122.100	95.200	25.000	425.300	130.000	120.000	135.000	385.000	40.300
1976	191.200	131.900	100.500	24.500	449.100	132.000	154.300	70.000	356.000	93.100
1977	199.800	142.400	106.100	25.800	474.100	134.100	163.900	140.000	438.000	36.100
1978	208.800	153.600	111.300	26.000	499.700	136.200	174.900	72.000	383.100	116.600
1979	218.100	165.500	118.200	26.300	528.100	138.000	186.400	150.000	474.400	53.700
1980	228.200	178.400	124.300	26.600	557.500	140.100	208.200	75.000	423.300	134.200

(x) Yıllık artış trendlerine göre hesaplanmıştır.

(xx) Devlet Plânlama Teşkilâtınca öngörülen üretimdir.

Ülkemizde rafine yağ üretim düzeyini saptamak hemen hemen olanaksızdır. Bugüne kadar elde edilen değerler birbirinden çok farklıdır. Bu rakamlar hiç bir zaman normal bir trend takip etmemiştir.

1. Yağ buhranları, arz noksanlıkları,
2. Tüketim alışkanlıklarındaki değişmeler,
3. Zeytinyağı tüketiminin azalan (birey başına) bir seyir takip etmesi,
4. Ayçiçek yağının yemeklik margarin yerine girmesi,
5. Bazı yıllarda fiyat yapısının uygun olmaması sonucu ayçiçeği yağının kendini tanıtmaya olanaklarına kavuşmaması,
6. Margarin sanayii dolayısıyla halkın iyi kaliteli rafine yağları yemeğe alışması ve sıvı yağlarda da asidi ve lezzeti, kokusu nötral yağları tercih etmesi.

Yukarıda belirtilen nedenler sonucu rafine sanayi, yeni ve modern birkaç tesisinde kurulması ile büyük gelişim göstermiştir. Ancak rafine yağ olarak tüketilen miktarı ülkenin ayçiçeği ve pamuk yağı olarak üretimi ile margarin sanayiine kullanılan miktar arasındaki fark olarak hesaplamak en uygun şekil olacaktır (D.P. Teşkilâtı, 1977).

1970-1982 yılları arasında rafine yağ üretim hedeflerine ait değerler çizelge 4'de verilmiştir (D.P. Teşkilâtı, 1977).

Çizelge 4- Rafine Yağ Üretim Hedefleri (D.P. Teşkilâtı, 1977).

Yağlar	1970	1976	1982
Pamuk yağı	89.000 ton	112.000 ton	165.000 ton
Ayçiçek yağı*	125.000 "	168.000 "	267.300 "
Zeytinyağı	106.000 "	120.000 "	135.000 "

(x) Ayçiçeği yağından beklenen artış, tarımsal yönden sağlanamadığı takdirde, yeri diğer bitkisel yağlarla doldurulacaktır.

5. Bitkisel Yağ Üretimi ile İlgili Sorunlar

a. Ayçiçeği işleyen tesislerin çoğunluğu ilkel tesislerdir. Yağ verimi düşük olan bu tesisler, küspede fazla yağ bıraktıklarından tohumla fazla fiyat verememekte, sayıları az ve toplam üretim için kapasiteleri yetersiz modern tesisler ise yağı hemen hemen tamamını elde ettikleri için devletçe ilân edilecek ham yağ fiyatlarına göre tohumla fazla bir fiyat verebilmektedir. Üretici bu fiyat farklarından yararlanmayı haklı olarak istemektedir. Özellikle ilkel tesisler ya kapanma veya tohum ya da ham yağ depolayarak spekülatif hareketlerden yararlanma yolunu izlemektedirler.

Sayıları çok olan bu tesisler küçük, optimum olmayan kapasitelerde çalışarak kontrol olanaklarından uzak büyük ekonomik kayıplara neden olmaktadırlar. Bütün bir yıl çalışmadıkları için istihdamı olumlu etkilemedikleri gibi vergi ve benzeri kayıplara da neden olmaktadır.

Üretici ile saniiyici arasında bir bağ yoktur. Şeker pancarı gibi, ayçiçeği de bir münavebe ürünüdür ve toprağı oldukça sömürür. Tarımsal yöndeki sorunların üzerine eğilecek bir organizasyona ivedilikle gereksinme duyulmaktadır.

b. Çiğit işleyen tesisler genellikle modern tesislerdir. Ayçiçeğinde bir taban fiyatı uygulaması var iken çiğit'te fiyat serbest olarak oluşur. Ne var ki burada da ham pamuk yağı azami satış fiyatları saptanır. Büyük sermaye yatırımı ile kurulmuş bu tesisler çalışmak zorunluğunda olduklarından zararlarını ya küspeden çıkarma veya çiğit yerine ayçiçeği alma zorunluluğundadırlar. Ege ve Güney Bölgesindeki bu tesislerin de ham madde sağlanması yönünden güçlüklerle karşı karşıya kaldıkları bir gerçektir. Ayrıca pamuk da bir münavebe bitkisidir. Verimdeki dalgalanmaları önlemek için buna uyulması ayçiçeğinde olduğu gibi zorunludur. Aksi haldede daha fazla gübre kullanarak girdiler artar ve verim düşerek kârlılık azalır. Bölgede Çukobirlik, Antbirlik ve Tariş gibi kuruluşlar yağ tesislerine de sahip olduklarından ve diğer yağ sanayileri ile karşı karşıya gelmiş bir durumdadır.

c. Zeytin işleyerek yağ çıkaran tesisler, özellikle ilkel tesislerden oluşmaktadır. Bu sanayide bütün yıl çalışma olanağı bulunmadığından zeytinlerin arızalı bölgelerde bulunması, zeytinin depolanarak iyi koşullar içinde ve ivedilikle tesislere getirilmesi, toplama mevsiminin iklim koşullarının güç olduğu devreye rastlaması, yol durumunun uygun olmaması gibi nedenlerle tesislerin küçük kapasitede, dağınık ve sayılarının çok olması gerekmektedir. Son yıllarda, köy kooperatifleri aracılığı ile ilkel tesisler yerine modern tesisler kurulması önemle ele alınmış ve gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır. Organizasyon yetersizliği bu dalda da açık olarak mevcuttur (Akdoğan, 1974).

d. Yağ kalitesi yönünden Avrupa'da özellikle aranan ve diyet margarinlerde kullanılan aspir üzerinde de ilgili çalışmaların yürütülmesi zorunludur (Sipahi-oğlu, 1974).

e. Türkiyenin çeşitli yörelerinde erusik asit ve glukosinolat içermeyen yazlık Kanada türleri ile erusik asit oranı, çok düşük olan kışlık kolzaların dört yıllık uyum ve tarla denemeleri yapılmış, sonuçta kışlıkların Trakya ve benzeri bölgelerde, yazlıkların ise batı ve güney Anadolu ile Adapazarı gibi kışları ılıman olan yörelerde kolaylıkla yetişebileceği ortaya konulmuştur.

Türkiyenin bir çok bölgelerinde kolayca yetişebilen, yağ oranı ve niteliği yüksek ve yağ açığının kapatılmasında büyük yararı sağlayacak olan bu kıymetli bitkinin tarımının geliştirilmesi için bir an önce geçerli önlemlerin alınması ve çalışmaların başlatılması gereklidir (Demirtola, 1980b).

f. Yer fıstığı konusunda bazı denemeler yapılmıştır ve önemli adımlar da atılmıştır. Ancak çerezlik yer fıstığının fiyat yönünden çok ilgi çekici oluşu ve kolaylıkla ihraç edilebilmesi, çalışmalar sonucunu yağlık yer fıstığı yerine çerezlik yer fıstığı yönüne yöneltmiş, bu nedenle yer fıstığı şu anda yağ gereksiniminin karşılanması yönünden yararlanılabilir bir ürün olmaktan çıkmıştır (Sipahioğlu, 1974).

KAYNAKLAR

- Akdoğan, F., 1974. "III. Beş Yıllık Plân Süresince Türkiye'de Yağ Tüketimi", Türkiye Yağ Semineri. İstanbul Sanayi Odası 18-25.
- Cillov, H., 1974. "Temel Tarım Ürünleri Üzerinde Uygulanan Fiyat Politikasının Etkileri". Türkiye Yağ Semineri İstanbul Sanayi Odası 38-50.
- Çolakoğlu, M., 1969. "İnsan Beslenmesinde Bitkisel Yağ Problemi", T.B.T.A.K. Besin Simpozyumu, 155.
- Çuhadar, Z., 1977. "Ayçiçeğinin Ekonomik Önemi ve Pazarlanması". Ayçiçeği Projesi El-Kitabı. Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları. D-170: 47.
- Demirtola, A., 1980 a. "Türkiyede Ayçiçeğinin Yeri, Bugünkü Durumu ve Geleceği". Teknik Gelişim, Unilever-İş Araştırma Dergisi Sayı 5.
- Demirtola, A., 1980 b. "Yeni Tür Kolzaların Türkiye İçin Önemi ve Gelişimi". Teknik Gelişim. Unilever-İş Araştırma Dergisi Sayı 5.
- Devlet İstatistik Enstitüsü, 1979. "Türkiye İstatistik Yıllığı". 125-369.
- Devlet Plânlama Teşkilâtı. 1977. "Bitkisel Yağlar Sanayi". IV. Beş Yıllık Kalkınma Plânı Özel İhtisas Raporu. 5-188.
- Emiroğlu, Ş.H., 1974. "Türkiyenin Bitkisel Yağ Açığında Tütün ve Aspirin Yeri". Türkiye Yağ Semineri. İstanbul Sanayi Odası: 129.
- İlisulu, K., 1973. "Yağ Bitkileri ve Islahı". Çağlayan Kitabevi Beyoğlu İstanbul 1-40.
- İlisulu, K., 1974. "Türkiye Yeni Kolza (Rapiska) Çeşitlerinin Üretilmesi Olanakları". Türkiye Yağ Semineri. İst. Sanayi Odası: 115-116.
- Kayhan, M., 1978. "Selektif Hidrojenerasyonun Beslenme Fizyolojisi Bakımından Önemi". II. Gıda Teknolojisi Semineri, GIDA Sayı 4/5: 149.
- Sipahioğlu, F., 1974. "Türkiyede Yağ Dengesi ve Gelecek 10 Yıla Ait Tahminler" Türkiye Yağ Semineri. İstanbul Sanayi Odası: 29-37.
- Şenel H.S., 1969. "Yağlar ve İnsan Sağlığı". T.B.T.A.K. Besin Simpozyumu, 181.
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği, 1974. "Tarım Ürünleri Fiyatları ve Sübvansiyonlar" 1970-1973 Ekonomik Durumu, 86.